

Voornamen: wat onderzoeken we en waarom?

Doreen Gerritzen

Meertens Instituut

Contemporary research into the field of first names has not given way to a great deal of theoretical reflection. A thorough understanding of naming practices, however, requires a clear view of all theoretical peculiarities relating to this particular category of names. After all, relevant topics of research can only be established on the basis of such a theoretical outline. This article aims to determine the position of first names within the field of proper names. In both a formal and functional sense, first names correspond with other proper names, since their primary purpose is also one of identification. From an etymological point of view first names are different from other proper names, in their relation to the named object and, as a result, to their original meaning. This insight has implications for the study of first names. We should not retrace a name's original meaning, but rather assess its root form and, consequently, analyse variation in names. Furthermore, we should take into account the importance of associative meaning. This layer of meaning refers to a name's public image and sound properties. How to define the image of a name can be learnt from studying the influence of celebrities and the social status of ordinary name bearers. Further research into sound properties, finally, will help to explain divergent esthetical judgments relating to first names.

1 Inleiding

In de literatuur op het gebied van voornamen is weinig theoretische reflectie te vinden. Voor een juist begrip van het verschijnsel voornaam is het echter van belang de theoretische bijzonderheden van deze naamklasse te achterhalen. Alleen zo kan duidelijk worden welke onderzoeksvragen relevant zijn. Om de specifieke eigenschappen van voornamen te bepalen, moet eerst achterhaald worden wat eigennamen nu precies zijn. Daarover is al eeuwenlang een discussie gaande.¹ Een van de hoofdthema's vormt de plaats van eigennamen in het taalsysteem, op te vatten als de vraag naar de verschillen tussen eigennamen en soortnamen. Een tweede kwestie die binnen de naamtheorie veel aandacht krijgt, is de rol van de betekenis bij eigennamen. Beide kwesties zullen hier besproken worden.

We beginnen aan de hand van functionele en formele aspecten. Deze analyse heeft weinig implicaties voor de specifieke positie van voornamen, maar dat ligt anders bij het tweede zwaartepunt: de betekenis. We zullen hier nagaan in hoeverre voornamen vanuit het oogpunt van betekenis verschillen van de andere namen. Daarbij wordt de

betekenis van de notie betekenis geanalyseerd door een onderscheid te maken tussen etymologische, lexicale en associatieve betekenis.

Vooraf in etymologisch opzicht nemen voornamen een uitzonderingspositie in binnen de eigennamen. Door de mogelijkheid van overdracht zijn voornamen namelijk veel sterker dan andere namen verwijderd geraakt van de oorspronkelijke betekenis. Deze constatering heeft gevolgen voor de theoretische verantwoording van voornamenonderzoek. Zo dient de naamsverklaring zich te concentreren op de relatie met de grondvorm, niet op het appellatief dat aan de basis van de grondvorm ligt. De tweede consequentie die uit de mogelijkheid van overdracht van voornamen volgt, is dat we de beïnvloedende factoren rond de naamkeuze van dichtbij kunnen bestuderen. Voor de meeste andere naamklassen ligt het moment van naamgeving ver terug in de tijd en is de motivatie alleen te reconstrueren op basis van de etymologische betekenis (naast niet-naamkundige gegevens). Bij de voornaamkeuze liggen de argumenten vooral op het vlak van het esthetische (ouders willen een mooie naam) en de tradities (vernoeming naar familieleden).

2 Eigennaam versus soortnaam

2.1 Functionele aspecten

Het begrip eigennaam is een vertaling van de Latijnse term *nomen proprium*, een term die bedacht is door de Latijnse grammaticus Priscianus in de zesde eeuw na Christus. De zelfstandige naamwoorden deelde hij in in *nomina appellativa* (soortnamen) en *nomina propria* (eigennamen) (Rentenaar 1996: 146). Cruciaal bij het onderscheid tussen soortnaam en eigennaam is de aard van hun verwijzend vermogen. Een soortnaam benoemt alle voorwerpen van dezelfde soort (Van Dale 1992, bij *soortnaam*),ⁱⁱ een eigennaam onderscheidt “een zelfstandigheid (...)”ⁱⁱⁱ van andere zelfstandigheden van dezelfde soort” (Van Dale 1992, bij *eigennaam*). Anders gezegd, namen hebben de functie om binnen een soort - mensen, straten, steden, dorpen, rivieren - onderscheid te maken tussen de verschillende leden van de soort. Wezenlijk is dat de eigennaam een individueel karakter heeft dat onafhankelijk van een context bestaat, dit in tegenstelling tot de persoonlijke en demonstratieve voornaamwoorden (zie bijvoorbeeld Van Langendonck 1987: 24), “de betekenis van P (=proprium

(eigenaam), DG) is zo gestructureerd dat zij alleen individueel toepasselijk is, terwijl A (=appellatief (soortnaam), DG), wat de toepasselijkheid betreft, neutraal is en alleen het taalgebruik (...) beslist of de betekenis van A al dan niet individueel toegepast wordt”, aldus Leys (1965: 5). Gardiner formuleerde het als volgt: “A proper name is a word or a group of words which is recognized as having identification as its specific purpose, and which achieves, or tends to achieve, that purpose by means of its distinctive sound alone, without regard to any meaning possessed by that sound from the start, or acquired by it through association with the object or objects thereby identified” (Gardiner 1954: 73).

Hoewel namen dienen om onderscheid te maken, worden ze ook gebruikt in situaties waar deze eigenschap geen reden is tot naamgeving, zoals Hilgemann opmerkt. “Es ist nicht nötig, meinen Hamster *Fridolin* oder meinen Hund *Kaspar* zu nennen, wenn ich nur ein Exemplar der Gattung habe” (Hilgemann 1978: 15). De behoefte aan naamgeving vloeit niet alleen voort uit de noodzaak leden van een gelijke soort te onderscheiden, maar heeft ook te maken met de behoefte uitdrukking te geven aan de individualiteit van het benoemde wezen (zie ook Berger 1976: 385). Juist bij voornamen wordt dit kenmerk van de naamgeving sterk ervaren, want ouders voelen vaak een behoefte om via de naamkeuze de uniciteit van het kind te benadrukken. Dit is één van de verklaringen voor het feit dat naamgeving verscheidenheid vertoont en aan verandering onderhevig is.

Eigennamen zijn, in tegenstelling tot soortnamen, monoreferentieel. De soortnaam *vrouw* verwijst naar alle vrouwen, de naam *Marilyn Monroe* verwijst naar een bepaalde vrouw.^{iv} Doet zich een geval van gelijknamigheid voor, bijvoorbeeld wanneer twee mannen de naam *Jan de Vries* dragen, dan is deze situatie op te vatten als een geval van homonymie.^v Dat wordt vooral duidelijk wanneer we ons realiseren dat beide mannen niet meer met elkaar gemeen hoeven te hebben dan met elke andere willekeurige man. “Als ik zeg *Ben Smit komt bij ons eten*, dan weet mijn echtgenoot dat ik met *Ben Smit* een vriend van ons bedoel en niet zomaar een Ben Smit uit het telefoonboek” (Fromkin & Rodman 1985: 255; zie ook Hilgemann 1978: 13-14). Hoewel deze zin gebruikt wordt ter illustratie van de bewering dat namen “gebruikt worden om een unieke verwijzing tot stand te brengen”, bewijst hij juist het tegenovergestelde, namelijk dat de verwijzing contextafhankelijk en dus niet “ondubbelzinnig” is (Fromkin & Rodman 1985: 255; zie ook Sørensen 1963: 91, Leys 1979: 66 en 85 en Gildemacher 1993: 27-

28). Van Osta signaleert dit probleem ook: "Bij homofone EN (= eigennamen, DG) zal natuurlijk wel uit de context moeten blijken welke referent precies bedoeld wordt (welke *Karel*), maar dat verandert niets aan het feit dat de naam als vaste verwijzer blijft fungeren" (Van Osta 1993: 9, voetnoot 19). De constructie 'zomaar een Ben Smit uit het telefoonboek' - onpersoonlijker kan het haast niet - geeft aan dat namen hun functie van vaste verwijzer^{vi} naar iets unieks in de werkelijkheid kunnen verliezen. We mogen in dit geval echter niet van een eigennaam spreken; het gaat hier om appellatief gebruik van de eigennaam (vergelijk Leys 1965: 6, Van Langendonck 1979: 194-195 en Van den Toorn 1982: 150-151). Een unieke verwijzing vindt ook niet plaats bij metatalig gebruik van namen (vergelijk Van Osta 1993: 17 en 21), zoals in de zin 'De frequentie van *Cornelis* ligt in het westen van Nederland hoger dan in het oosten'. Hier verwijst *Cornelis* niet naar een man met die naam, zelfs niet naar een groep mannen met die naam, maar naar de naam als verschijnsel.

2.2 Formele kenmerken

Grammaticaal gezien behoren eigennamen tot de zelfstandig naamwoorden. Ze worden onderscheiden van de soortnamen en formeel gezien kennen ze een aantal eigenschappen waarmee de verschillen tussen beide woordsoorten aan te geven is. "Names (proper nouns) occur only in the singular number, take no determiner, and are always definite", aldus de bondige verwoording van Bloomfield (geciteerd uit Debus 1966: 5; vergelijk ook Van Osta 1993: 21, voetnoot 58). Hoewel er in de loop van de tijd allerlei (schijnbare) tegenvoorbeelden zijn gegeven, vormen deze drie criteria goede uitgangspunten (zie ook Leys 1979 en 1984). Zo zijn er namen die naar hun vorm meervoud zijn, bijvoorbeeld *de Filipijnen*, maar zij verschillen van het meervoud van soortnamen omdat ze geen enkelvoud kennen^{vii} (Debus 1966: 5; zie ook Molemans 1976: 4). De eigennaam is 'numerus-neutraal', hij neemt geen deel aan de oppositie enkelvoud-meervoud (Leys 1965: 14). Maar wat te denken van het meervoud in de zin 'Bij mij in de klas zitten twee *Laura's*'? Hier dient 'twee *Laura's*' opgevat te worden als 'twee meisjes met de naam *Laura*' en als geheel is het daarom geen eigennaam maar een appellatieve constructie, een soortnaam die een eigennaam bevat (Van Langendonck 1979: 192-195; zie ook Leys 1965: 15 (vooral voetnoot 27) en 42, Van

den Toorn 1982: 150-151, Van den Toorn 1992: 26-27 en Van Osta 1993: 54). Het grammaticaal meervoud is mogelijk gemaakt door de naam in zelfnoemfunctie te gebruiken. Al met al kunnen we voor dit eerste criterium Leys volgen wanneer hij stelt dat de eigennaam semantisch gezien behoort tot het enkelvoud “op grond van zijn individuele toepasselijkheid” (Leys 1965: 14; vergelijk ook Leys 1984).

Eigennamen ‘take no determiner, and are always definite’,^{viii} ze kunnen dus niet gecombineerd worden met woorden als *deze, dit, geen, sommige, zulke, zo’n, en welke* of met een restrictieve bepaling, bijvoorbeeld een beperkende bijzin. Dus wel ‘Met zo’n man moet je niet in zee gaan’, maar niet ‘Zo’n *Stefan* is niet te vertrouwen’ (zie ook Van Langendonck 1987: 26). Een uitzondering is het expressief gebruik zoals in ‘Die *Eva* toch!’. Ook kunnen eigennamen in principe niet gecombineerd worden met een lidwoord. Wel zijn er namen die een lidwoord bij zich hebben, zoals *de Nijl* en *Den Haag*, maar het lidwoord is daar onderdeel van de naam (zie Hilgemann 1978: 21-26; zie ook Leys 1965: 19 e.v. en Van Langendonck 1987: 30).^{ix} In een zin als ‘Ik ken wel een *Louise*, maar dat is niet de *Louise* waar jij het over hebt’ moet de constructie ‘lidwoord + eigennaam’, net als ‘twee *Laura*’s’, beschouwd worden als een appellatieve constructie; het geheel krijgt de functie van predicerende soortnaam met de betekenis ‘vrouw/meisje genaamd *Louise*’ (zie bijvoorbeeld Van Langendonck 1987: 25). Een eigennaam kan met *een* worden gecombineerd als er een nadere bepaling wordt toegevoegd, zoals in ‘een vermoeide *Den Uyl*’ (Sassen 1992: 339; vergelijk Van Osta 1993: 48-49). Constructies met *een* zonder een nadere bepaling, zoals in ‘Een *Chomsky* zou zoiets nooit beweren’, kunnen we opvatten als een appellatieve afleiding (vergelijk Van Osta 1993: 48-49; hij gebruikt in dit verband onder meer de term “quasi-EN” (EN = eigennamen)).

Eigennamen zijn bepaald vanuit zichzelf en nemen geen deel “aan de determinatieve (...) oppositie die men aantreft in bv. *de stoel / mijn stoel / welke stoel / een stoel / enz.* Er is inderdaad geen *determinatieve* (eventueel wel een *expressieve!*) oppositie tussen bv. *Jan / de Jan / onze Jan / Vaders Jan* of *Leuven / ons Leuven enz.*” (Leys 1965: 16).^x Wanneer er wel een determinatieve oppositie aanwezig is, zoals in *onze Jan / hun Jan*, dan gaat het om een appellatieve constructie (Leys 1965: 16). “Een constructie als *onze Jan* kan natuurlijk slechts expressief zijn voorzover *onze Jan = Jan*; indien er een determinatieve oppositie zou aanwezig zijn, bv. *onze Jan / hun Jan*, zou men weerom niet meer te doen hebben met eigennamen, doch met

appellatieve *dérivés* van eigennamen” (Leys 1965: 38). Eigennamen onderscheiden zich dus van de soortnamen doordat zij auto-gedetermineerd zijn, ze zijn gedetermineerd vanuit zichzelf (Leys 1965: 18). In de lijn daarvan ligt dat het bestaan van de referent verondersteld wordt: “De notie definitie (...) is analyseerbaar in termen van de presuppositie van existentie (...) Als we spreken over Amsterdam, dan vooronderstellen we het bestaan van die stad in de werkelijkheid” (Van Langendonck 1979: 183; zie voor een nuancering Ter Meulen 1982: 138-139).

We kunnen concluderen dat eigennamen weliswaar pluralisch, indefinit of met een beperkende bepaling gebruikt kunnen worden (*twee Laura's, het vooroorlogse Duitsland, Marie van hiernaast*), maar dat ze die eigenschappen vanuit hun aard zelf niet hebben (vergelijk ook Leys 1984; zie voor verdere grammaticale bijzonderheden van eigennamen Van Langendonck 1987). Voornamen vormen in dit opzicht geen uitzondering binnen de eigennamen. Wel is het goed erop te wijzen dat voornamen in appellatieve constructies vaker zullen verwijzen naar verschillende personen, simpelweg omdat zij vaak voor meer dan één persoon gebruikt worden - in tegenstelling tot namen van dorpen, steden, rivieren, straten en dergelijke, die vaak een uniek object benoemen (zie ook Van Langendonck 1987: 39). Ook familienamen zijn meestal geen unieke verwijzers (tenzij er nog maar één naamdrager is) en sluiten zo gezien aan bij de voornamen. Een gepluraliseerde familienaam verwijst echter meestal naar een aantal familieleden en zelden naar een groep mensen die bij toeval dezelfde familienaam draagt (het meervoud krijgt ook anders gestalte; zie Van Langendonck 1987: 37).

3 De rol van betekenis

3.1 De betekenis van betekenis

“Een naam heeft geen betekenis” luidt de eerste stelling bij het proefschrift van Gildemacher (1993). Hij sluit daarmee aan bij Mill en zegt “Eigennamen zijn denotatief, ze verwijzen naar individuen zonder mededelingen over bepaalde eigenschappen te doen. Hoogstens roepen ze associaties op” (Gildemacher 1993: 26). Wel wijst hij er dan nog op dat er kritiek tegen die redenering is ingebracht (zie bijvoorbeeld Van Langendonck 1987: 32-33). Hij geeft daar geen voorbeelden van,

maar die zijn eenvoudig te bedenken. De naam in de zin ‘Gisteren ben ik bij *Karin* geweest’ deelt wel degelijk een eigenschap mee, namelijk dat hij toebehoort aan een vrouw (vergelijk Van Langendonck 1987: 29; Van Langendonck 1994-1995: 167 en Van Osta 1993: 43). “De zin *Ik ga Bob eten geven* is alleen ondubbelzinnig voor de hoorder die de referent kent”, zegt Van Osta en hij concludeert dat men voor het geslaagd gebruiken (daaronder valt blijkbaar ook het begrijpen) van een eigenaam moet “weten wie of wat dat object is” (Van Osta 1993: 43-45). Maar al met al kunnen we toch concluderen dat de informatie die een naam verschaft heel beperkt is, zodat we kunnen vasthouden aan het uitgangspunt dat namen geen (lexicale) betekenis hebben.^{xi} Er zijn nuanceringen te maken, maar die raken “zelden het principiële onderscheid tussen denotatio en connotatio” (Gildemacher 1993: 26; zie ook Van Osta 1993: 6, vooral voetnoot 14).^{xii} Een deel van de discussie is terug te voeren op een verschil in opvatting over wat ‘betekenis’ nu precies is. “Thans is men het er nagenoeg over eens dat ‘betekenis’ een complex begrip is en dat (...) EN (= eigenamen, DG) geen lexicale betekenis hebben, maar wel bv. categoriale, associatieve etc.” (Van Osta 1993: 2).^{xiii} Het is daarom goed het begrip ‘betekenis’ eens nader te ontleden. We onderscheiden daarvoor drie betekenislagen: de etymologische, de lexicale en de associatieve betekenis.

3.1.1 De etymologische betekenis

Elk woord, en dus ook elke naam, is in theorie tot zijn grondbetekenis te herleiden. De etymologie zoekt naar deze toegang tot de oorspronkelijke betekenis en volgt het woord door de eeuwen heen. Alle eigenamen hebben in principe een etymologische betekenis en dat geeft aan dat ze hun oorsprong hebben in de ‘gewone’ woordenschat.^{xiv} “De ontwikkeling van P (=proprium, DG) uit A (=appellatief, DG) heeft plaatsgevonden (...) doordat het betekenisveld van A in het vlak van *la langue* werd beperkt en toegespitst tot een concrete betekenis met dus individuele toepassingsmogelijkheid” (Leys 1965: 45-46). Om de etymologische betekenis van een naam te achterhalen moeten we dus terug zien te raken bij dit moment. Omdat dit meestal ver terug in de tijd ligt, kunnen we van een geluk bij een ongeluk spreken dat eigenamen in mindere mate deelnemen aan taalverandering. De taal en de werkelijkheid zijn voortdurend in beweging, maar

namen vertonen een neiging tot fossiliseren (zie bijvoorbeeld Leys 1965: 68 e.v.). Dit is te verklaren uit de lexicale leegheid en de verwijzende functie van namen. Die zorgen ervoor dat namen tot op zekere hoogte geïsoleerd raken van de taalontwikkeling. Toch hoeven eigennamen zich niet te onttrekken aan de systematiek van de rest van de taal en kunnen zij dezelfde veranderingen ondergaan als appellatieven en de andere taalelementen (Leys 1965: 53; zie ook 63-64).

Etymologische naamsverklaring kan veel belangwekkends op leveren, want “Namen können Kunde von sonst unbekanntem Sprachen und Völkern geben” (Debus 1966: 15). Door de ouderdom van veel namen krijgen we bijvoorbeeld toegang tot taalstadia die op andere manieren niet overgeleverd zijn. Toch “kann nicht von einer etymologischen Bedeutung *des Eigennamens* gesprochen werden, denn nicht der EN (=eigennaam, DG) hat diese Bedeutung, sondern das homophone Appellativum” (Hilgemann 1978: 18).^{xv} Leys stelt daarom: “wanneer men (...) alles gezegd heeft over het in de eigennaam blootgelegde appellatief, heeft men daarmee nog niets gezegd over het intern-linguïstisch aspect van de eigennaam zelf” (Leys 1965: 10).

3.1.2 De lexicale betekenis

De lexicale betekenis van een woord is “de betekenis waarmee het in de woordenboeken omschreven wordt, of zou moeten worden”, vanzelfsprekend in synchrone zin (Van Dale 1992, bij *lexicaal*). Bij namen is die betekenis niet of nauwelijks aanwezig. “Man kann, wie beim Wort, von einem Namen nicht sagen, daß man ihn ‘versteht’, man kann ihn höchstens einem bestimmten Menschen oder Objekt zuordnen” (Debus 1966: 15). In die zin is ook de stelling van Gildemacher te begrijpen: namen hebben geen *lexicale* betekenis. De eigennaam is een refererende term en geen predicerende. “Ik kan bv. van de naam Amsterdam niet beweren dat hij de eigenschap of het predikaat ‘Amsterdam-zijn’ inhoudt of dat hij behoort tot de klasse der Amsterdams” (Van Langendonck 1979: 183). De lexicale betekenisinhoud van een naam is daarom niet meer dan het zus-en-zo-genoemd zijn: *Amsterdam* betekent *Amsterdam* (Van Osta 1993: 46 en 51).^{xvi}

3.1.3 De associatieve betekenis

De ondoorzichtigheid van de etymologische betekenis en de lexicale leegheid van namen zorgen ervoor dat associaties alle ruimte krijgen. Naast de refererende functie hebben namen, net als de meeste andere inhoudswoorden, associatieve betekenis. Maar omdat namen geen lexicale betekenis hebben, speelt deze betekenislaag bij het gebruik een belangrijkere rol. Het is deze betekenis die van invloed kan zijn bij de keuze van een naam voor een kind^{xvii} en waaraan de Duitse schrijver Theodor Storm (1817-1888) refereert bij zijn advies “Bedenk es wohl, eh du sie taufst! Bedeutsam sind die Namen; (...) Denn ob der Nam’ den Menschen macht, Ob sich der Mensch den Namen (...) Bedeutsam sind die Namen!”. “Bedeutsam” is hier niet bedoeld als ‘vol van (lexicale) betekenis’, maar zinspeelt op de associaties die een naam oproept of op de esthetische werking die van een naam uitgaat (Fleischer 1968: 64). Deze aspecten van een voornaam, de associaties en het esthetisch effect, laten zich in de praktijk overigens niet zo eenvoudig scheiden, want de waardering voor een naam is grotendeels afhankelijk van de associaties die erbij worden ervaren. Niet alleen de voorkeur voor bepaalde namen of naamtypen wordt door de associatieve betekenis bepaald, ook het uit de gratie raken van namen is er voor een deel uit te verklaren. “In de meeste gevallen zal men het complex van associaties dat tot depreciëring van een voornaam (of een groep van voornamen) heeft geleid, nauwelijks meer kunnen ontwarren. In het volksbewustzijn worden de associaties verdisconteerd als ‘mooi’ (= verkieslijk) en ‘lelijk’ (= verwerpelijk)” (Kloeker 1953: 93-94).

4. De relatie naam – naamdrager

Eigennamen hebben de taak naar personen, steden, rivieren en dergelijke te verwijzen. Zij doen dat zonder gebruikmaking van lexicale betekenis. De betekenis-in-strikte-zin die er aan een eigennaam te hechten is, de etymologische betekenis, functioneert niet meer. Eigennamen, of beter: de naamdragende objecten, hebben daarom een erg vage relatie met hun oorspronkelijke betekenis. Opmerkelijk is dat die vage relatie niet alleen opgaat voor namen waarvan de betekenis niet meer gevoeld wordt, maar ook voor namen die nog wel doorzichtig zijn. “Wo die lexikalische Bedeutung bei Namen noch

erkennbar ist, macht diese doch nicht das Wesen der Namen aus” (Debus 1966: 16; zie ook Molemans 1976: 6). Wanneer we iemand ontmoeten die zich voorstelt als *Bakker*, zal niemand die naam associëren met het beroep *bakker* (zie bijvoorbeeld Debus 1966: 8-9 en Van Langendonck 1979: 182-183; zie voor homonymiteit van eigennamen en appellatieven Dalberg 1985). De oorspronkelijke betekenis van een naam hoeft overigens niets te maken te hebben met de associaties die de naam in het huidige taalgebruik oproept. Zo kan de jongensnaam *Mees* als vogelnaam worden opgevat (naast bijvoorbeeld *Merel*), terwijl *Mees* een verkorting is van *Bartholomeus*.

Een van de redenen dat voornamen een bijzondere plaats binnen de eigennamen innemen, komt voort uit het feit dat voornamen een andere relatie met het benoemde object hebben. Dat heeft te maken met de mogelijkheid van overdracht:^{xviii} een voornaam kan telkens opnieuw gegeven worden. Weliswaar kan er door strenge hantering van de vernoemingsgewoonte een keten van overdracht ontstaan, maar bij het terugvolgen in de tijd zal men slechts bij hoge uitzondering het ontstaansmoment, dat wil zeggen het moment waarop een of meer appellatieven tot eigennaam worden, bereiken. Zoals bij elke naam ligt de oorsprong van een voornaam uiteindelijk in de taal, maar het moment waarop de voornaam voor het eerst gegeven werd, kent geen relatie met de momenten waarop de voornaam weer gegeven wordt. De etymologische betekenis van een voornaam is dan ook op geen enkele manier in verband te brengen met een latere naamdrager. En hoewel voornamenboeken graag geraadpleegd worden om de betekenis van een naam op te zoeken, blijkt de etymologische betekenis van voornamen ook zelden een rol te spelen bij de naamkeuze (Gerritzen 1997: 135).

4.1 Naamsverklaring

De vage relatie tussen de etymologische betekenis van een voornaam en de naamdrager heeft implicaties voor het belang van het achterhalen van de oorspronkelijke betekenis. Hoewel vrijwel alle voornamen teruggaan op elementen uit de woordenschat zoals die bestond ten tijde van het ontstaan van de naam, is het opsporen van dat betekenisaspect minder zinvol dan bij de overige eigennamen. Het doel van naamsverklaring ligt dan ook niet zozeer in het achterhalen van het appellatief dat ten grondslag ligt aan een voornaam, maar in het traceren van de naam naar zijn grondvorm. Een grondvorm is de naam die de oorsprong van een etymologisch verwante groep namen vertegenwoordigt; dat is niet noodzakelijkerwijs de oudste vorm, aangezien die onbekend kan zijn.^{xix} Na

een ordening volgens grondvorm kan de variatie binnen een groep namen behorend tot een grondvorm onderzocht worden.

Variatie bij voornamen is te omschrijven als de verscheidenheid die ontstaat doordat nieuwe namen worden gecreëerd door een wijziging aan te brengen in een bestaande naam of door (elementen uit) bestaande namen te combineren. Het toepassen van variatiemogelijkheden zorgt voor vernieuwing in de voornamenschat. Van een bestaande voornaam wordt afgeweken, zodat een nieuwe naam ontstaat.^{xx} Het kan gaan om spellingvariantie (*Moniek* < *Monique*), klankvariantie (*Durk* < *Dirk*), suffixvariantie (*Noortje* naast *Nora*), verkoring (*Bas* < *Sebastiaan*) en samenstelling (*Corianne* uit *Cornelia* en *Anna*).

Omdat kinderen in het verleden als regel vernoemd werden naar familieleden, was variatie op bestaande namen lange tijd veruit de belangrijkste bron van vernieuwing van de namenvoorraad. Onderzoek naar de vernoeming van familieleden in het verleden moet zich daarom niet alleen richten op de regels die gehanteerd worden – zoals ‘dood gaat vóór levend’ - en de sociaal-historische betekenis van het verschijnsel (zie Van Poppel e.a. 1999), maar ook op de naamvariantie bij de vernoeming, zoals geslachtsverandering van de naam en moderniseringstendensen (zie Gerritzen e.a. 1998: 18-24). Overigens onttrekt een belangrijk deel van de historische variatie zich aan de waarneming van de onderzoeker, aangezien er vroeger (en nu nog bij de oudere generaties) vaak een verschil was tussen enerzijds de doopnaam en/of officiële naam (die we in bronnen vinden), en anderzijds de roepnaam, de naam die in het dagelijks leven gebruikt werd (zie hiervoor Gerritzen 1998: 10-11 en 44-45). De studie van variatie bij voornamen is niet alleen naamkundig (en taalkundig) gezien relevant, maar kan ook praktisch nut hebben. Kennis over de wijze waarop namen variëren kan toegepast worden in zoeksystemen in persoonsbestanden, bijvoorbeeld bij historisch onderzoek (zie bijvoorbeeld Bloothoofd 1995 en 1998, en Alhaug & Thorvaldsen ter perse).

4.2 Image en klankaspecten

De mogelijkheid van overdracht van voornamen leidt niet alleen in etymologisch opzicht tot een uitzonderingspositie van voornamen, ook de associatieve betekenis heeft

er een andere waarde door. Bij de meeste naamklassen valt het moment van naamgeving samen met het moment waarop de naam ontstaat. Hoewel er bij voornaamgeving nieuwvorming kan optreden (door variatie, maar ook door daadwerkelijke nieuwvorming^{xxi}), geldt in het algemeen dat ouders zich laten inspireren door de bestaande namenvoorraad. Daarbij speelt de associatieve betekenis vaak een grote rol. Voornamenonderzoek dient zich te richten op deze complexe factor bij de naamkeuze. Een belangrijk aspect vormen de esthetische overwegingen, mede omdat dat motief door ouders het meest genoemd wordt (Gerritzen 1997: 127). Vragen over het image en over klankaspecten van voornamen vormen daarom een wezenlijk onderdeel van onderzoek naar de achtergronden van de naamkeuze. Er zijn diverse studies die uitgangspunten bieden voor onderzoek naar het image van een naam (Krien 1973, Frank 1980, Lawson 1980, Hartmann 1984 en Mehrabian 1997) en die van nut kunnen zijn bij onderzoek naar de invloed van het klankpatroon op de waardering voor een naam (Kvillerud 1980, Barry III & Harper 1998 en Smith 1998). Dergelijk onderzoek kan een belangrijke bijdrage leveren aan een beter begrip van de hedendaagse naamgeving. Speciale aandachtspunten bij het onderzoek naar het image van voornamen zijn de invloed van idolen en van de sociale status van de naamdragers, thema's die in de volgende twee paragrafen worden uitgewerkt.

4.2.1 Vernaming naar idolen

Vernaming naar idolen is een betrekkelijk zeldzaam verschijnsel. Onderzoek, zowel in Nederland als elders, heeft aangetoond dat slechts een klein percentage van de ouders zich bij de naamkeuze door voetballers, filmsterren en andere beroemdheden laat inspireren (zie Gerritzen 1997: 127 en 133-134, en Gerritzen 1994: 227-229). Indirect is het belang echter groter, want een beroemde naamdrager beïnvloedt het image van een voornaam - althans dat nemen we aan, want onderzoek is er op dit specifieke gebied niet. Daarnaast is vernaming naar idolen een bron van vernieuwing van de namenvoorraad. Kijken we naar de ontlenen in de populaire voornamen van de laatste jaren, dan valt op dat sommige van deze namen onze gedachten als vanzelf brengen bij filmsterren, sporters en andere beroemdheden. *Anouk* is tegenwoordig verbonden met de popster Anouk, in de jaren zestig met de actrice Anouk Aimée; bij

Kevin denkt de voetbalfan aan Kevin Keegan en de filmfan aan Kevin Costner. *Romy* kennen we door Romy Schneider (opmerkelijk is dat deze naam pas lange tijd na haar gloriejaren populair werd). Het voorkomen van *Demi* moet wel haast verband houden met de Amerikaanse actrice Demi Moore. Bij *Mike* denken de sportliefhebbers aan de bokser Mike Tyson, bij *Dennis* aan de voetballer Dennis Bergkamp (die overigens vernoemd is naar de Britse voetballer Dennis Law). Kortom, de populaire ontleningen roepen associaties met beroemdheden op.

Het feit dat deze namen zich hebben kunnen ontwikkelen tot gebruikelijke namen is echter niet te danken aan de beroemde naamdragers. Er zijn tenslotte allerlei beroemdheden waarvan de naam niet populair werd, denk aan Elvis Presley, Dolly Parton, Tina Turner, Marilyn Monroe, Alain Delon, James Dean, Roger Moore, Boris Becker, prinses Diana/Diana Ross etc. De populariteit van namen is te verklaren door andere factoren, zoals de esthetische kwaliteiten van de naam, de aantrekkelijkheid (in de ruime zin van het woord) van de naamdragers (bedoeld worden de kinderen, niet de beroemdheden) en de sociale status van de naamgevers. De eerstgenoemde factor is hierboven al ter sprake gekomen, de andere twee verdienen hier enige toelichting.

Mede op grond van een onderzoek van Koß stelt Seibicke dat vernoeming naar andere kinderen waarschijnlijk het grootste aandeel uitmaakt van de categorie "Namen nach Vorbildern" (Seibicke 1991: 44). Koß constateerde dat 24 van de 183 roepnamen (13,1%) teruggingen op vernoeming naar andere kinderen. Dit waren meestal kleine kinderen uit de buurt of de kennissenkring, waarvan soms vermeld werd dat ze schattig of mooi zijn (Koß 1972: 164, 166 en 169-170). Belangwekkend is de bevinding van Bosshart: "Gut 85% aller Befragten haben (...) die Namen, die sie ihren Kindern geben, zum ersten Mal in ihrer Bekanntschaft, Verwandtschaft oder in ihrer nächsten Umgebung gehört" (Bosshart 1973: 105). Dat brengt ons bij het sociaal prestige van voornamen.

4.2.2 Sociale status

Voornamen danken hun populariteit aan 'mond-tot-mond-reclame', dat wil zeggen: de inspiratiebron is vaak de sociale groep waartoe men behoort of die waaraan men zich graag spiegelt. Voor het overnemen van gedrag uit de groep waartoe men zich

reken, is de verklaring van Koß voor het hoge percentage vernoeming naar andere kinderen illustratief: “Die Häufigkeit dieser Motivation könnte mit im Sozialprestige begründet sein, indem man in der Namenwahl hinter anderen nicht zurückstehen möchte” (Koß 1972: 169-170).^{xxii} In verband met het imiteren van de groep die men een hogere status toekent, is een uitspraak van Debus te noemen. Hij spreekt het vermoeden uit dat het statusdenken in onze moderne samenleving ook op de naamgeving van invloed is (Debus e.a. 1973: 380-381). Bij de naamkeuze zal men liever zijn inspiratie zoeken bij een maatschappelijk hogere sociale groep dan bij een lagere. Zo noemt Shin een onderzoek van de DIVO-Pressdienst uit 1961 (twee representatieve enquêtes in West-Duitsland gehouden in 1959 en 1960). Een van de resultaten van dit onderzoek was dat modenamen zich veelal van ‘boven’ naar ‘onderen’ uitbreidden (Shin 1980: 13). Uit een analyse van de voornamen van de 71.422 kinderen die tussen 1973 en 1985 in de staat New York zijn geboren concluderen Lieberson en Bell dat er sprake lijkt te zijn van een “class-based diffusion model for names”: “households with less educated mothers tend to favor names for their daughters and sons *after* those names have been used in households with more highly educated mothers” (Lieberson & Bell 1992: 543-544; alleen het opleidingsniveau van de moeder was bekend).^{xxiii} Een onderzoek naar de naamgeving in Gerolstein (Rheinland-Pfalz, Duitsland) tussen 1890 en 1994 liet wat betreft vernieuwing het volgende verloop zien: “die neuen Namen (werden) von den Hochqualifizierten zuerst eingeführt. (...) Personen mit qualifizierten Berufen ziehen dann im zweiten Schritt nach (...). Die Unqualifizierten adaptieren ebenfalls^{xxiv} die neuen Namen, hängen aber dem Prozeß der Entwicklung hinterher” (Gerhards & Hackenbroch 1997: 425). Ook constateren zij dat van “Entschichtung”, dat wil zeggen het vervagen van verschillen tussen sociale klassen, geen sprake is. “Die Unterschiede zwischen den Schichten lösen sich nicht auf, die Namenvergabe verläuft weiterhin schichthomogen” (Gerhards & Hackenbroch 1997: 434).

De invloed van ‘hoog’ op ‘laag’ is te nuanceren, want de vernieuwingen komen niet allemaal uit de hoogste klassen. Bovendien gaan de verschillende sociale klassen deels hun eigen gang. Uit een onderzoek in München kon men concluderen “daß Innovationen auf der Palette der gebräuchlichsten Vornamen derzeit (1974, DG) überwiegend von der Schicht der ‘Selbständigen’ ausgehen.” (geciteerd uit Seibicke 1991: 115; oorspronkelijke bron: Münchener Statistik 1976, H. 3: 78). Volgens

Seibicke is het vrij zeker dat tegenwoordig “die Modeströmungen nicht von den obersten Gesellschaftsschichten initiiert werden, sondern eher von mittleren Schichten ausgehen und getragen werden.” (Seibicke 1996: 1212). Verdere nuancering geeft Leys vanuit onderzoek naar de moderne naamgeving in Leuven en omgeving. Daaruit bleek dat de aard van de vernieuwing in de naamgeving verschillend is voor de diverse sociaal-economische klassen. De lagere klassen kiezen meer totaal nieuwe, zeldzame en vaak exotisch aandoende namen en laten zich vaker inspireren door de televisie. “De middengroep (...) lijkt het sterkst beïnvloed te worden door de nieuwe namen die de naamgevende ouders hebben gehoord in de onmiddellijke omgeving.” De hogere klassen vernieuwen door klank- of spellingvariatie en hebben een grotere voorkeur voor korte Vlaams-aandoende namen; voor hen hebben de traditionele namen een grotere symboolwaarde (Leys 1976: 153-154; zie ook Molemans 1976: 16-17, Van Langendonck 1978b: 264 en Taeldeman & Van Overwaele 1993). Vanuit Engeland wordt gemeld dat “in an area where manual labour was the most common form of work, a somewhat more elaborate form of naming was apparent and the names seemed to have been influenced to some extent by American naming practices, whereas in those areas of London where the predominantly professional workers live, the standard, traditional and simple names predominated.” (Harré 1976: 50; gebaseerd op een stuk in de *Sunday Times* van 11 januari 1976). Berger constateerde in Frutigen (Zwitserland) dat arbeiders en “Gebildeten” onafhankelijk van elkaar “aus dem Angebot an Namen im neuen Zeitgeschmack” kiezen (het betreft de periode 1960-1964). Hij citeert Hestekamp, die vraagtekens zet bij de geldigheid van het mechanisme van het “Absinken sprachlichen Gutes” voor onze tijd (hij schrijft in 1965) en die stelt “Das Selbstbewusstsein der Arbeiterschaft findet auch in der Namenwahl einen deutlichen Niederschlag” (Berger 1967: 314; zie ook Seibicke 1991: 115).

In Nederland is de wisselwerking tussen sociale klasse en naamgeving onderzocht door Damstra (1986). Zij constateerde voor Alkmaar dat de daling van het percentage traditionele namen tussen 1965 en 1981 in de lagere sociaal-economische groep sterker is dan in de middelste en hogere groep (Damstra 1986: 34-38; in 1965 was er nauwelijks verschil tussen de drie groepen in het aandeel traditionele namen). Verder blijkt er een samenhang te zijn tussen sociale klasse en het aandeel niet-Nederlandse namen: hoe ‘hogere’ de groep, des te lager het percentage ontleningen.^{xxv} Uit een

onderzoek op basis van een enquête onder ambtenaren van de burgerlijke stand kwam naar voren dat er in lagere sociale klassen vaker Engelse namen^{xxvi} en exotische namen^{xxvii} worden gegeven en dat in hogere sociale klassen vaker Nederlandse namen worden gegeven en meer aandacht voor de spelling van de namen bestaat (Gerritzen 1994: 232-233).

5 Conclusie

Samenvattend kunnen we de plaats van voornamen binnen de eigennamen als volgt schetsen. In functioneel en formeel opzicht sluiten voornamen aan bij de andere namen, want ook voor voornamen geldt dat identificeren hun belangrijkste functie is en dat ze vanuit hun aard niet pluralisch zijn en dat ze definitief en auto-gedetermineerd zijn. Gebruikt in een appellatieve constructie ('Ik ken twee *Laura*'s', 'Niet *Marie* van de bakker, maar *Marie* van hiernaast') zullen voornamen vaker dan andere eigennamen verwijzen naar verschillende naamdragers, omdat voornamen meestal door meer dan één persoon gedragen worden. Anders ligt dat bij metatalig gebruik van voornamen, zoals in 'De laatste decennia is *Linda* een populaire naam'. *Linda* fungeert hier niet als verwijzer, zelfs niet naar alle *Linda*'s, maar als benaming voor de voornaam als verschijnsel - hij wordt gebruikt in zelfnoemfunctie.

Voornamen hebben een andere relatie met de etymologische betekenis dan de meeste andere eigennamen. Dat verschil vloeit voort uit het feit dat een naam (meestal) niet verzonnen wordt, maar gekozen wordt uit de bestaande namenvoorraad. Daardoor hebben voornamen een andere relatie met het benoemde object en daarmee ook met hun oorspronkelijke betekenis, in die zin dat deze betekenislaag geen enkele relatie meer heeft met de naamdrager. Dit inzicht heeft implicaties voor het doel van de naamsverklaring. Dat ligt niet zozeer in het achterhalen van de oorspronkelijke betekenis, maar in het vaststellen van de grondvorm en het onderzoeken van de onderlinge relatie tussen de varianten bij een grondvorm en de variatiemogelijkheden die een grondvorm kent. Een tweede consequentie is dat de associatieve betekenis van voornamen een belangrijk onderwerp van onderzoek is. Die betekenislaag omvat het image en de klankkenmerken van de naam, twee aspecten die in de beleving van naamzoekende ouders nauwelijks zijn te scheiden. In onderzoek is dat wel mogelijk en

de bestaande studies bieden een goed uitgangspunt voor een beter antwoord op de vraag waarom we bepaalde namen mooier vinden dan andere. Bij de vraag naar de factoren die het image van een naam bepalen moet er vooral aandacht besteed worden aan de invloed van idolen en van de sociale status van de naamdragers. Vergelijking van beide factoren laat duidelijk zien dat de invloed van de omgeving bij de naamkeuze veel zwaarder weegt dan de invloed van idolen.

Noten

ⁱZie voor een overzicht hiervan Sørensen 1963. Een recente bijdrage is Van Osta 1993 (in het bijzonder 23-39). Belangwekkend is ook Bayer 1991, vooral vanwege de experimentele benadering. Relevant vanuit experimenteel perspectief is de bevinding van De Schutter naar aanleiding van een analyse van de klemtoon van namen, namelijk “dat persoonsnamen als een heel afzonderlijke categorie in het taalbewustzijn aanwezig zijn, en zeker niet op één lijn met de ‘gewone, lexicale’ woordenschat te plaatsen zijn” (de resultaten met betrekking tot geografische namen sluiten aan bij die van de persoonsnamen (De Schutter 1993: 76-77; zie ook 80-81)).

ⁱⁱInteressant is dat ‘soortnaam’ in het merkrecht een woord is “dat een waar aanduidt, ongeacht het bedrijf waaruit het afkomstig is, en daarom onvatbaar is voor de vestiging van een merkrecht erop, als zijnde niet-onderscheidend” (Van Dale 1992, bij *soortnaam*).

ⁱⁱⁱVan Dale geeft hier de specificatie “in ‘t bijz. een persoon, ook geografische grootheden” (Van Dale 1992, bij *eigenaam*). Aangezien dit onderscheid in de naamkunde niet gebruikelijk is, kan het hier weggelaten worden.

^{iv}Dat het hier om een artiestennaam gaat, doet vanzelfsprekend niet ter zake.

^vDe term homonymie kan hier letterlijk genomen worden. Debus spreekt over ‘quasi Homonyme’: “(...) daß derselbe Name beliebig oft gegeben werden kann, ohne daß er dadurch in der Mehrzahl erscheint: es stehen quasi Homonyme bzw. Homophone mit verschiedenen Inhalten nebeneinander” (Debus 1966: 10). Overigens gebruikt Dalberg de term in een ander verband: “Onder homonymie wordt hier verstaan dat er een fonetische en misschien ook grafematische overeenstemming bestaat tussen een proprium en een levend appellatief.” De familienaam *Molenaar* is bijvoorbeeld homoniem met de beroepsaanduiding *molenaar* (Dalberg 1988: 31).

---

^{vi}Van Osta pleit voor het gebruik van de term ‘vaste aanwijzer’ of ‘vaste aanduider’ als vertaling van Kripkes concept ‘rigid designator’ (Van Osta 1993: 19; zie ook 17-18, vooral voetnoot 42).

^{vii}Bij soortnamen kan dat ook voorkomen, voorbeelden zijn *mazelen*, *lurven*, *kosten* en *hersen/hersens* (zie Van Langendonck 1979: 194), hetgeen de kracht van dit criterium verzwakt.

^{viii}Leys bespreekt beide aspecten apart (Leys 1965: 14-15; in tegenstelling tot Van Langendonck: “Wat determinatie betreft, kunnen we stellen dat de EN (=eigenaam, DG) inherent definitief is”). Zie ook Leys’ schema “van de voornaamste subcategorieën van het substantief, waarbij (...) de grammatikale positie van de eigenaam duidelijk tot uiting komt” (Leys 1965: 17): eigennamen zijn definitief, niet telbaar of numerus-neutraal en niet-determineerbaar of determinatief-neutraal.

^{ix}Overigens is ‘de’ in *de Nijl* synchronisch nog een echt lidwoord, terwijl ‘Den’ in *Den Haag* onderdeel van de naam is. Men kan zeggen *de mooie Nijl*, maar niet *de(n) mooie Haag*; wel *het mooie Den Haag*, net als *het mooie Leiden* (met dank aan prof. dr. W. van Langendonck).

^xDe constructie *de Jan* is in standaard Nederlands niet mogelijk (wel in dialect). Voor het Vlaams zal dat anders liggen (vergelijk Van Langendonck 1978a: 88-89, Van Langendonck 1987: 31 en Roelandts 1979: 9-10).

^{xi}Van die eigenschap maakt Lewis Carroll gebruik in *Through the Looking-Glass* (1872):

“Dont’t stand chattering to yourself like that,” Humpty Dumpty said, looking at her for the first time, “but tell me your name and your business.”

“My name is Alice, but -”

“It’s a stupid name enough!” Humpty Dumpty interrupted impatiently. “What does it mean?”

“Must a name mean something?” Alice asked doubtfully.

“Of course it must,” Humpty said with a short laugh: my name means the shape I am - and a good handsome shape it is, too. With a name like yours, you might be any shape, almost” (Carroll 1872/1991: 180). Kort voor dit citaat schrijft hij: “... and when she had come close to it, she saw clearly that it was Humpty Dumpty himself. “It can’t be anybody else!” she said to herself. “I’m as certain of it, as if his name were written all over his face!” (Carroll 1872/1991: 179).

^{xii}Overigens komt de zaak anders te liggen wanneer we onze blik verruimen tot de niet-Westerse naamgeving, aangezien we dan naamgevingsculturen kunnen aantreffen waarin de betekenis van de

---

voornaam (persoonsnaam) doorzichtig is en zo veel nadrukkelijker aanwezig kan zijn. Ook in ons taalgebied is er een tijd geweest dat de betekenis van namen bekend was. We doelen hier op de Germaanse naamgeving, die een periode heeft gekend waarin de betekenis (en het geslacht) van de naamstammen, waaruit de namen werden samengesteld, nog werd gevoeld.

^{xiii}Van Osta specificereert EN met “(de prototypische)”. Dat heeft te maken met zijn opvatting dat het begrip eigennaam meestal te beperkt wordt opgevat: “Haast steeds beperkt men zich tot de persoonsnamen (...) en plaatsnamen (...) of tot de ‘prototypische’ EN en laat men een hele reeks taalconstructies (merknamen, titels etc.) buiten beschouwing” (Van Osta 1993: 5).

^{xiv}Er zijn ook wel namen uit andere woorden dan appellatieven ontstaan, bijvoorbeeld de bijnaam *Maarmaarke* voor iemand die vaak ‘maar maar’ zegt (met dank aan prof. dr. W. van Langendonck).

^{xv}Een vergelijkbaar inzicht is ook al te vinden in Leys 1965: “de betekenis van een eigennaam is niet een van de zovele betekenissen van het (diachronisch of synchronisch) ermee korresponderende appellatief” (Leys 1965: 9).

^{xvi}De titel van Van Osta 1993 begint dan ook met ‘Aristoteles heet ARISTOTELES’. Vergelijk ook Sørensen 1963: 76: “‘Das so und so Genanntsein’ is not part of the meaning of proper names. Moreover, if it were, it would be part of the meaning of all signs, and therefore an entirely empty meaning element.” Van Osta bestrijdt dit standpunt overigens niet.

^{xvii}Over associaties bij voornamen schreven onder meer Eis 1970, Krien 1973, Frank 1980, Hartmann 1984 en Gerritzen 1993.

^{xviii}Ook toponiemen kunnen in principe opnieuw gegeven worden (zie Rentenaar 1985).

^{xix}Een andere benadering is verwoord door Kohlheim: “Diejenige sprachliche Einheit, die es dem kompetenten Sprecher einer Sprachgemeinschaft erlaubt, verschiedene Namensformen als identisch zu erkennen, nennen wir ‘Nomen’, die Realisierung eines Nomens dessen ‘Allonome’” (Kohlheim 1977: 71).

^{xx}Een tweede bron van is, althans bezien vanuit de naamgeving in een bepaald taalgebied, ontlening (vanzelfsprekend wordt er bij ontlening gebruik gemaakt van bestaande namen). Nieuwvorming kan ook plaatsvinden door het combineren van letters/klanken (zelfgeconstrueerde

---

namen) of door het gebruiken van appellatieven als voornaam, zoals *Panter*, een naam die voorkomt in Nederland.

^{xxi}Zie vorige voetnoot.

^{xxii}Koß vult de verklaring aan met een psychologisch motief, namelijk de wens dat het kind zo zal worden als het kind waarnaar het vernoemd is.

^{xxiii}Ze wijzen erop dat het bewijs beperkt is omdat de periode erg kort is (1973-1985).

^{xxv}Gebaseerd op de gegevens uit 1981; in 1965 is het verschil niet significant (Damstra 1986: 42).

^{xxvi}Engelse namen gelden in Denemarken als een indicatie voor sociale klasse, zij plaatsen de naamdragers “with relative certainty in the working-class” (Kisbye 1990: 117; zie ook Kisbye 1981: 606-607).

^{xxvii}Hierbij was de volgende opmerking geplaatst: “N.B. het gaat hier uitsluitend om Nederlandse ouders; allochtonen kunt u buiten beschouwing laten.”

Bibliografie

Alhaug G. en G. Thorvaldsen (te verschijnen). The problem of name variants: how the historian can help the anthroponymist. *Proceedings of the 18th International Congress of Onomastic Sciences. Trier 1993*. Tübingen: Niemeyer.

Barry III, H. en A.S. Harper (1998). Phonetic Differentiation between First Names of Boys and Girls. *Proceedings of the XIXth International Congress of Onomastic Sciences*, volume 3, 40-46. Aberdeen: Department of English, University of Aberdeen.

Bayer, J. (1991). Representatie van algemene namen en eigennamen in het mentale lexicon: neurolinguïstische evidentie. *Tabu*, 21, 53-66.

Berger, D. (1976). Zur Abgrenzung der Eigennamen von den Appellativen. *Beiträge zur Namenforschung Neue Folge* 11, 375-387.

Berger, H. (1967). *Volkskundlich-soziologische Aspekte der Namengebung in Frutigen (Berner Oberland)*. Bern: Paul Haupt.

Bloothoof, G. (1995). Corpus-based Name Standardization. *History and Computing* 6, 153-167.

-
- Bloothoof, G. (1998). Assessment of Systems for Nominal Retrieval and Historical Record Linkage. *Computers and the Humanities* 32, 39-56.
- Bosshart, L. (1973). *Motive der Vornamengebung im Kanton Schaffhausen von 1960-1970*. Freiburg/Schweiz: Paulusdruckerei.
- Carroll, L. (1872/1991). Through the Looking-Glass. *The Complete Illustrated Works Of Lewis Carroll*. Londen (1991): Chancellor Press, 115-233 (voor het eerst gepubliceerd in 1872).
- Dalberg, V. (1985). On homonymy between Proper Name and Appellative. *Names* 33, 127-135.
- Dalberg, V. (1988). Afgrenzingsproblemen in de naamkunde. *De naamkunde tussen taal en cultuur*. Cahiers van het P.J. Meertens-Instituut 1 (red. R. Rentenaar en E. Palmboom). Amsterdam, 25-40.
- Dale, van (1992). *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*. Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- Damstra, R. (1986). *Socio-onomastiek en sociolinguïstiek: een onderzoek naar voornaamkeuze*. Skriptie in het kader van Algemene Taalwetenschap (hoofdvak) en Naamkunde (bijvak), Universiteit van Amsterdam.
- Debus, F. (1966). *Aspekte zum Verhältnis Name-Wort*. Groningen: J.B. Wolters.
- Debus, F., J. Hartig, H. Menke en G. Schmitz (1973). Namengebung und soziale Schicht. Bericht über ein Projekt zur Personennamenkunde. *Naamkunde* 5, 368-400.
- Eis, G. (1970). *Vom Zauber der Namen. Vier Essays*. Berlijn: Erich Schmidt.
- Fleischer, W. (1968). *Die deutschen Personennamen*. Berlijn: Akademie-Verlag.
- Frank, R. (1980). Das Image von Rufnamen. Eine Studie zur empirischen Psychoonomastik. *Onoma* 24, 26-44.
- Fromkin V. en R. Rodman (1985). *Universele taalkunde. Een inleiding in de algemene taalkunde*. Bewerkt door A. Neijt. Dordrecht: Foris Publications.
- Gardiner, A. (1954). *The Theory of Proper Names. A Controversial Essay*. Londen: Oxford University Press.
- Gerhards, J. en R. Hackenbroch (1997). Kulturelle Modernisierung und die Entwicklung der Semantik von Vornamen. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 49, 410-439.
- Gerritzen, D. (1993). "Because it sounds nice": the Choice of a First Name. *Proceedings of the Onomastica Research Colloquium*, 13-18. Londen.
- Gerritzen, D. (1994). Twee revoluties in de persoonsnaamgeving. *Naamkunde* 26, 207-242.
- Gerritzen, D. (1997). Motieven bij de keuze van voornamen. *Naamkunde* 29, 119-143.

-
- Gerritzen, D. (1998). *Voornamen. Onderzoek naar een aantal aspecten van naamgeving in Nederland*. Proefschrift Universiteit van Amsterdam.
- Gerritzen, D., G. Bloothoofd, F. van Poppel en J. Verduin (1998). Voornamen in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden. *Naamkunde* 30, 1-29.
- Gildemacher, K.F. (1993). *Waternamen in Friesland*. Leeuwarden: Fryske Akademy.
- Harré, R. (1976). Living up a name. *Personality* (red. R. Harré), 44-60. Oxford: Basil Blackwell.
- Hartmann, T. (1984). *Untersuchung der konnotativen Bedeutung von Personennamen. Ein theoretischer und empirischer Beitrag zur Psychoonomastik mit Hilfe eines konzeptspezifischen semantischen Differentials*. Neumünster: Karl Wachholtz.
- Hilgemann, K. (1978). *Die Semantik der Eigennamen. Untersuchungen zur Struktur der Eigennamenbedeutung anhand von norwegischen Beispielen*. Göppingen: Alfred Kümmerle.
- Kisbye, T. (1981). Name-Borrowing Mechanisms. The Impact of English Masculine Personal Names on a Major Danish Town Community 1800-1950. In *Proceedings of the 13th International Congress of Onomastic Sciences. Cracow 1978* (red. K. Rymut), 599-607. Kraków: Ossolineum.
- Kisbye, T. ((1990)). *Benny, Brian, Johnny og Dennis*. Om de engelske drengenavnes historie i Danmark som classespecifikt fænomen (*Benny, Brian, Johnny and Dennis*. On the history of English boys' names in Denmark as a class-specific phenomenon). *Studia Anthroponymica Scandinavica* 8, 73-117.
- Kloeke, G.G. (1953). "Welluidendheid" als factor bij de taalontwikkeling. *De Nieuwe Taalgids* 46, 89-102.
- Kohlheim, V. (1977). *Regensburger Rufnamen des 13. und 14. Jahrhunderts. Linguistische und sozio-onomastische Untersuchungen zu Struktur und Motivik spätmittelalterlicher Anthroponymie*. Wiesbaden: Franz Steiner.
- Koß, G. (1972). Motivation bei der Wahl von Rufnamen. *Beiträge zur Namenforschung Neue Folge* 7, 160-175.
- Krien, R. (1973). *Namenphysiognomik. Untersuchungen zur sprachlichen Expressivität am Beispiel von Personennamen, Appellativen und Phonemen des Deutschen*. Tübingen: Niemeyer.
- Kvillerud, R. (1980). *Förnamn i Göteborg. Namnskick för skolbarn födda 1958*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Langendonck, W. van (1978a). De persoonsnaamgeving in een Zuidbrabants dialect. Deel I. De synchronische en diachronische komponent. *Naamkunde* 10, 81-144.

-
- Langendonck, W. van (1978b). De persoonsnaamgeving in een Zuidbrabants dialect. Deel II. De sociolinguïstische komponent. *Naamkunde* 10, 234-267.
- Langendonck, W. van (1979). Paradoxen van de eigennaam. *Naamkunde* 11, 181-195.
- Langendonck, W. van (1987). Synchronische betekenisaspecten van eigennamen. *Naamkunde* 19, 24-45.
- Langendonck, W. van (1994-1995). Remarks on some theories in the Handbook for Name Studies. *Onoma* 32, 157-170.
- Lawson, E.D. (1980). First Names on the Campus: A Semantic Differential Analysis. *Names* 28, 69-83.
- Leys, O. (1965). De eigennaam als linguïstisch teken. *Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam* 41, 1-81.
- Leys, O. (1976). Sociolinguïstische aspecten van de persoonsnaamgeving. *Naamkunde* 8, 137-158.
- Leys, O. (1979). Was ist ein Eigenname? Ein pragmatisch orientierter Standpunkt. *Leuvense Bijdragen* 68, 61-86.
- Leys, O. (1984). Indefiniete eigennamen. *Naamkunde* 17, 208-213.
- Lieberson, S. en E.O. Bell (1992). Children's first names: An empirical study of social taste. *American Journal of Sociology* 98, 511-554.
- Mehrabian, A. (1997). Impressions Created by Given Names. *Names* 45, 19-33.
- Meulen, A. ter (1982). Namen en noemen. Een taalfilosofisch opstel. *Raster* 20, 126-143.
- Molemans, J. (1976). Mensen, namen en nummers. *Mededelingen van de vereniging voor Limburgse dialect- en naamkunde* 1, 3-20.
- Osta, W. van (1993). Aristoteles heet ARISTOTELES. Over wezen en betekenis van de eigennaam. *Naamkunde* 25, 1-60.
- Poppel, F. van, G. Bloothoofd, D. Gerritzen en J. Verduin (1999). Naming for kin and the development of modern family structures: an analysis of a rural region in the Netherlands in the nineteenth and early twentieth centuries. *The history of the family. An international Quarterly* 4, 261-295.
- Rentenaar, R. (1985). *Vernoemingsnamen. Een onderzoek naar de rol van de vernoeming in de nederlandse toponymie*. Amsterdam: Publikaties van het P.J. Meertens-Instituut.
- Rentenaar, R. (1996). "Freilich, das Studium der Eigennamen ist nicht leicht". Over de opkomst van de naamkunde als wetenschap in de negentiende eeuw. *Naamkunde* 28, 137-155.
- Roelandts, K. (1979). Vertrouwelijke naamgeving. *Naamkunde* 11, 1-19.

-
- Sassen, A. (1992). Meervoudsloosheid en indeling van Nederlandse zelfstandige naamwoorden. *De Binnenbouw van het Nederlands: een bundel artikelen ter ere van P.C. Paardekooper* (red. H. Bennis en J. de Vries) , 329-341. Dordrecht: ICG Publications.
- Schutter, G. de (1993). Klemtoonpatronen in de Nederlandse woordenschat. *Leuvense Bijdragen* 82, 61-82.
- Seibicke, W. (1991). *Vornamen*. Frankfurt am Main: Verlag für Standesamtswesen.
- Seibicke, W. (1996). Traditionen der Vornamengebung. Motivationen, Vorbilder, Moden: Germanisch. *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik* (red. E. Eichler e.a.), 1207-1214. Berlijn/New York: De Gruyter.
- Shin, K.S. (1980). *Schichtenspezifische Faktoren der Vornamengebung. Empirische Untersuchung der 1961 und 1976 in Heidelberg vergebenen Vornamen*. Frankfurt am Main: Peter D. Lang.
- Smith, G. (1998). Sound Values in the Names of Politicians. *Proceedings of the XIXth International Congress of Onomastic Sciences*, volume 3, 303-311. Aberdeen: Department of English, University of Aberdeen.
- Sørensen, H.S. (1963). *The Meaning of Proper Names*. Kopenhagen: G.E.C. Gad.
- Taeldeman, J. en N. van Overwaele (1993). Voornamelijk Oudenaarde in de twintigste eeuw. *Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* XLVII, 315-336.
- Toorn, M.C. van den (1982). *Nederlandse grammatica*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Toorn, M.C. van den (1992). Eigennamen, Komposita und Grammatik. *Namn och bygd* 80, 25-34.